

Syner på mångkulturellt medborgarskap

Idéanalytisk studie av kommunala integrationsplaner

Catharina Buhrgard

Abstract

This bachelor thesis studies ten different municipal plans for social integration through an idea analysis. The purpose is to expose and describe the approaches that emerge in the empirical material and are considered important for social integration in Sweden. The method of idea analysis takes its point of departure in the analysis tool called “dimensions”. In this study, the theoretical framework consists of different thoughts of multicultural citizenship. The results show that two dominating perceptions of multicultural citizenship can be found in the material. The first one contains a civic understanding of the community with a collectivist motivation. It encourages cultural minorities to express themselves in order to feel secure in society. According to my interpretation, the other understanding of multicultural citizenship regards the community as an ethnic constellation with a focus characterised by individualism. This angle also wants to reassure cultural minorities’ ability to expression, but for the reason of gaining individual freedom. Since the two perceptions are predominately different from each other, the result leads to questions being raised why there isn’t a mutual understanding of what multicultural citizenship is or even should be. Future research would do well in studying this further.

Keywords: Idea Analysis, Social Integration, Multiculturalism, Citizenship, National Identity

Word count: 9703

Innehållsförteckning

1	Inledning	1
1.1	Syfte	1
1.2	Frågeställning	2
1.3	Disposition	2
2	Metod och material	3
2.1	Idéanalys.....	3
2.2	Material, urval och avgränsning.....	4
3	Bakgrund	6
3.1	Kommuner och svensk integrationspolitik.....	6
3.2	Tidigare forskning	7
4	Teoretisk förankring	9
4.1	Definitioner	9
4.2	Medborgarskap.....	10
4.3	Mångkulturell politik.....	12
4.4	Nationell identitet.....	14
5	Analysverktyg	17
5.1	Utformning	17
5.2	Fastställda dimensioner	19
6	Analys	21
6.1	Kollektivism kontra individualism.....	21
6.2	Civil kontra etnisk förståelse för samhällelig gemenskap.....	23
6.3	Främjande kontra hämmande av minoritetsyttringar	25
6.4	Riktade kontra generella åtgärder.....	26
6.5	Utstakade krav kontra inga krav.....	28
7	Diskussion	30

8	Slutsats	32
9	Referenser.....	33

1 Inledning

Under de senaste åren har den svenska befolkningssammansättningen efter ökad invandring till landet förändrats mer än tidigare. Samtidigt har integrationspolitiska åtgärder kritiserats för att vara otillräckliga för att hantera sociala utmaningar i det mångkulturella samhället. Det talas om utanförskap och stora klyftor i olika typer av möjligheter mellan personer födda i Sverige och personer som invandrat. Enligt en opinionsundersökning utförd av Kantar Sifo i oktober 2019 anser svenska allmänheten att integration är den sjunde viktigaste politiska frågan av 26 olika områden (Kantar Sifo 2019:4). Det finns därför anledningar till att studera och bringa klarhet i hur integrationsprocessen faktiskt ser ut. Vilka är förutsättningarna? Hur är den utformad? Vilka värden består arbetet av? Mer specifikt är jag intresserad av att öka förståelsen för vilka synsätt som förekommer inom integrationsarbete och vad det får för implikationer. För detta tycker jag att kommunala riktlinjer för integration är en lämplig utgångspunkt, eftersom kommunerna i Sverige har det övergripande ansvaret för dess invånare.

1.1 Syfte

Denna uppsats aspirerar att genom idéanalys studera tio kommuners integrationsplaner. Syftet är att blottlägga och beskriva det eller de synsätt som aktualiseras utifrån mångkulturellt medborgarskapsperspektiv. Dessa syner präglar därmed samhällsintegrationen i kommuner med andelen utrikes födda invånare runt rikssnittet. Förhoppningen är att studien ska öka förståelsen för vilka inställningar som är centrala och vilken värdegrund de utgör. Det förekommer olika uppfattningar om idéers betydelse och implikationer, dock finns det en någorlunda konsensus om att idéer kan studeras för att förstå människors tankar och inställningar (Bergström – Svärd 2018:139). Därför tror jag att de synsätt som framkommer i denna studie säger något om samhället. Jag förstår forskningsproblemet som ett exempel och beskrivning av den samhälleliga tidsandan. De värden och intressen som uppmärksammas i integrationsplanerna, vilka invandrare eventuellt förväntas motta och anamma, tror jag är talande för antingen hur samhället uppfattas eller hur det utopiskt hade sett ut. Synen och förväntningar på personer som invandrat till Sverige upptäcks likaså.

Uppsatsens inomvetenskapliga relevans uppnås då studien bringar klarhet i vilka synsätt av mångkulturellt medborgarskap som framkommer i de kommunala integrationsplaner som behandlas. Samtidigt kan studien betraktas som ett tillägg i det forskningsfält som studerar integration i ett mångkulturellt samhälle. På samma vis besitter uppsatsen utomvetenskaplig relevans då det för samhällsmedborgare är väsentligt att veta vilken syn deras omgivning och gemenskap har på mångkulturellt medborgarskap inom integrationspolitiken, i synnerhet då frågan anses vara viktig. Tydlig upplysning kan i den bästa av världar leda till engagemang och diskussion.

1.2 Frågeställning

Med hjälp av idéanalysen och dess analysverktyg i form av dimensioner aspirerar denna uppsats att besvara följande frågeställning: *Vilka synsätt av mångkulturellt medborgarskap aktualiseras i de behandlade kommunernas integrationsplaner?* Förhoppningen är att analysens resultat ska öka förståelsen för vilka synsätt som är centrala och utgör den värdegrund som kommunalt integrationsarbete utgår från.

1.3 Disposition

Uppsatsen fortskrider med avsnitt två där vald metodologi samt det för studien empiriska material med avgränsning presenteras och motiveras. Avsnitt tre beskriver för studien relevant bakgrundsinformation och även tidigare forskning inom relaterade fält i syfte att kontextualisera studien. Vidare behandlar avsnitt fyra den teoretiska förankring som ligger till grund för utformandet av analysverktyget i avsnitt fem. Teorin utgörs av perspektiv om mångkulturellt medborgarskap. Det formulerade analysverktyget används därefter till påföljande presentation av analysen i avsnitt sex, vilken efterföljs av en diskussion om analysresultatet i avsnitt sju. Det konkluderande åttonde avsnittet presenterar studiens slutsats och besvarar frågeställningen med förslag på framtida forskning.

2 Metod och material

Nedan följer en redogörelse av det metodologiska angreppssätt uppsatsen utgår från. Även underlaget för det empiriska materialet presenteras tillsammans med motiverad avgränsning för studien och urvalsstrategi.

2.1 Idéanalys

Idéanalys är en analytisk metod som traditionellt sett studerar och granskar de politiska idéer och den argumentation som ligger till grund för politiska förslag (Beckman 2007:9). Göran Bergström och Per-Anders Svärd menar att idéer är verklighetsomdömen, värdeomdömen och handlingsföreskrifter som tar sig uttryck i samhället (Bergström – Svärd 2018: 133f). Eftersom studiens frågeställning handlar om vilka synsätt som blottläggs och aktualiseras vid analys kommer jag utgå från en idécentrerad idéanalys med beskrivande syfte (Beckman 2007:14, 17). Beskrivande idéanalyser skildrar de idéer som framkommer i materialet genom den tolkning som möjliggörs av analysverktyget. För att upptäcka idéerna kategoriseras och sorteras materialet utifrån det ovan nämnda analysverktyget som av forskaren formuleras ur ett teoretiskt ramverk. På så vis blir teorierna med förankring i det empiriska materialet mätbara, vilket möjliggör studiens, i detta fall, beskrivningskraft (Bergström – Svärd 2018:140f, 147).

Analysverktyget i denna studie kommer bestå av ett antal olika dimensioner. Dimensioner tar sin början i ett idésystem där två ytterligheter ställs upp som respektive gränser för dimensionen. Likt en skala går det därefter att placera ut element av det empiriska materialet mellan extremerna för att förstå vad materialet är ett fall av, genom att idéerna blottläggs (Bergström – Svärd 2018:153f). Analysverktyget möjliggör analys av hur dimensioner samspelar med varandra och det går på så vis att fånga in särskilt intressanta aspekter av materialet (Beckman 2007:25).

Jag bedömer dimensioner som analysverktyg passande för studiens analys då alternativet, idealtyper, består av tillspetsade karaktärsdrag av ideologier där analysen görs utifrån hur väl materialet överensstämmer med typen (Bergström – Svärd 2018:147f). Då kommunala integrationsplaner inte uppvisar en mängd olika ideologier - med tanke på att kommunal verksamhet utgår från svensk lagstiftning i demokratisk anda med FN:s konvention om mänskliga rättigheter som ideal - är variationen förmodligen mer subtil. Därmed tror jag det är mer effektivt och framför allt för analysen tydligare att konkret placera ut materialet på skalor för olika fenomen.

2.2 Material, urval och avgränsning

Eftersom Sveriges kommuner har det övergripande ansvaret för nyanlända och dess integration anser jag att deras allmänna dokument är en rimlig utgångspunkt för studie av vilka synsätt på mångkulturellt medborgarskap som framträder. Min initiala tanke var att studera de kommuner som deltog i Storstadssatsningen 1999–2004. När det visade sig att ingen av de sju kommunerna har någon integrationsplan fick jag tänka om och bestämde mig för att i stället, slumpmässigt, utgå från rikssnittet av utrikes födda personer i Sverige. Vid årsskiftet för 2018 och 2019 uppgick den siffran till 19 procent av Sveriges befolkning (Statistiska centralbyrån 2019). Därefter undersökte jag hur många av Sveriges 290 kommuner som överensstämmer med den demografiska bilden gällande migration, med en felmarginal på en procentenhet. Andelen utrikes födda i respektive kommun beräknades genom Statistiska centralbyråns digitala funktion ”Kommuner i siffror” med statistik över folkbokföringen för 2018 (Statistiska centralbyrån 2016). Summan över antalet utrikes födda folkbokförda i kommunen dividerades med summan över hela folkmängden i kommunen för att fastställa huruvida kommunen var aktuell för studien. Samtliga kommuner med andelen utlandsfödda folkbokförda invånare mellan 18 och 20 procent, vilket uppgår till 28 stycken, har mailats med förfrågan om de tillhandahåller någon integrationsplan eller motsvarande. De tio som svarat att de har en, för studien relevant, integrationsplan är de kommuner jag behandlar i denna uppsats. På så vis är den slutgiltiga urvalsstrategin en form av vad Jan Teorell och Torsten Svensson kallar obundet sannolikhetsurval. Metoden utmärker sig genom att fallen som ska undersökas samlas, i denna studie de 28 kommunerna, men att en slumpmässigt väljer det antal fall som är rimligt att behandla i studien (Teorell – Svensson 2007:85). Det slumpmässiga urvalet skedde därmed

genom den initierade mailkontakten och de svar som kom tillbaka. Det bör understrykas att denna undersökning inte på något vis aspirerar att uppnå generaliserbarhet, utan endast beskriva de fall som analyseras, även om det kan verka så med tanke på urvalsstrategin.

Det empiriska materialet består av dessa tio kommuners senaste integrationsplaner eller motsvarande, olika benämningar förekommer. Empirin avgränsas därmed till de behandlade kommunernas integrationsplaner, vilka togs i bruk mellan 2015 till 2018. Samtliga integrationsplaner är fastställda och antagna av respektive kommuns kommunfullmäktige eller kommunstyrelse. Planerna bygger på kommunernas visioner och principer. Till omfånget är de ungefär fyra till tio sidor långa. De kommuner som aktualiserats enligt urvalsstrategin och vars integrationsplaner analyseras i studien är Avesta (18,43), Kristianstad (18,37), Laxå (18), Ljusnarsberg (19,41), Ludvika (18,28), Mellerud (18,13), Norrköping (19,92), Sävsjö (19,42), Värnamo (19,76) och Växjö (18,66). Siffran inom parentes står för den procentuella andelen utrikes födda invånare i respektive kommun.

3 Bakgrund

Detta avsnitt beskriver kortfattat den rådande svenska integrationspolitiken och vilket ansvar kommuner har för invandrare och deras etablering. Vidare presenteras även viss tidigare forskning inom området svensk integration i ett mångkulturellt samhälle i syfte att förankra denna studie i ett större sammanhang.

3.1 Kommuner och svensk integrationspolitik

Invandrade individer som fått uppehållstillstånd i Sverige och bosatts i en kommun erhåller vissa rättigheter från kommunen. Den utstakade ansvarsfördelningen mellan kommuner, landsting och diverse statliga myndigheter uppger att kommunerna har det övergripande ansvaret för nyanlända. Enligt bosättningslagen har kommunen skyldighet att ordna boende till den som blivit anvisad till den specifika kommunen och annan praktisk hjälp vid inflyttning. Därtill har kommunerna liksom för resten av invånarna ansvar för utbildning såsom förskola och skola för barn samt vuxenutbildning och språkundervisning i form av SFI. Även samhällsorientering och kompletterande försörjningsstöd står kommunerna för (Sveriges Kommuner och Regioner 2019). Samhällsorienteringen ska erbjudas till nyanlända invandrare mellan 18 och 65 år som är folkbokförda i kommunen så fort som möjligt efter folkbokföring, det vill säga de i en arbetsför ålder (SFS 2013:156).

Flera decenniers forskning visar att det i Sverige finns stora sociala, politiska och ekonomiska skillnader mellan människor födda i landet och människor som invandrat. Dessa skillnader beskrivs ofta med begreppet utanförskap, vilket åsyftas att stå utanför arbetsmarknaden. Detta utanförskap ombildas i stället till ett så kallat innanförskap vid inträde på arbetsmarknaden. På så vis bedöms en vara inkluderad i samhället. I syfte att främja innanförskapet för staten en aktiv arbetsmarknadspolitik med stöd till arbetsgivare och ökar incitamenten för att jobba. Det finns därmed i Sverige en angelägen strategi och föreställning att arbete och anställning löser de förekommande skillnaderna mellan svenskfödda och utrikes födda personer. Med andra ord är den svenska integrationspolitiken högst arbetsbefrämjande (Stubbergaard, 2008:463f). Detta

uppvisas bland annat i Lagen om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare (SFS 2010:197), vilken behandlar ”insatser som syftar till att underlätta och påskynda vissa nyanlända invandrades etablering i arbets- och samhällslivet”. Förutsättningarna för egenförsörjning ska stärkas och med hjälp av Arbetsförmedlingen ska en individuell plan för den arbetsföreliggande invandraren upprättas för att arbetsmarknadsperspektivet ska vara tydligt.

Ylva Stubbergaard menar att denna ekonomiskt präglade syn på inkludering är både kortsiktig och begränsad. Den exkludering, både politisk och social, som sker av vissa grupper i samhället bör snarare bemötas ur ett demokratiskt perspektiv genom huruvida individer har möjlighet till bland annat självförverkligande och deltagande i den gemensamma sfären (Stubbergaard 2008:464).

Samtidigt har det i den svenska integrationspolitiken även ansetts viktigt att ge invandrare möjligheter att skydda och samtidigt utveckla sina respektive kulturella och etniska traditioner inom det gemensamma samhället. Detta görs främst genom mångkulturellt politiskt stöd för språk såsom modersmål- eller hemspråksundervisning för barn med utländskt ursprung (Borevi 2002:30). Välfärdsstaten står ständigt inför dilemmat huruvida den bör vara generell eller selektiv i sina insatser. Nackdelen med selektiva åtgärder är att de riskerar bli utpekande och därmed motverkande till sitt integrerande syfte genom att olika grupper av befolkningen delas upp och ställs mot varandra utifrån behov. Dock kan den selektiva metoden vara nödvändig för att nå förändring och jämlikhet, då generella insatser sällan är tillräckliga. Det är därtill sannolikt att nyligen invandrade individer har faktiska behov av behjälpande satsningar såsom språkutbildning och samhällsorientering (Borevi 2002:50f).

3.2 Tidigare forskning

Studien kan ses som en del av den forskning som bedrivs om svensk integration i tider av mångkulturalism och hur den både empiriskt ser ut samt normativt hur den bör se ut. Karin Borevis avhandling *Välfärdsstaten i det mångkulturella samhället* (2002) är ett exempel på en studie som undersöker tre spänningar vilka hon menar att välfärdsstaten i det mångkulturella samhället står inför. Borevi studerar åtgärder riktade till invandrare inom tre olika politiska områden under en 30 årsperiod för att blottlägga dessa spänningsförhållanden. Vidare har Erik Eriksson skrivit rapporten ”Perspektiv på integration och etablering – Kunskapsunderlag för ett

strategiskt arbete med stöd till nyanlända” (2019) för Centrum för kommunstrategiska studier. Eriksson belyser erfarenheter från svenskt integrationsarbete för att sammanföra förslag och underlag till framtida integrationsstrategier. I utvärderingen vidhåller han vikten av att inkorporera även sociala aspekter i integrationsarbete, såsom möjligheter till delaktighet och tillhörighet i samhället. Integration bör därför inte reduceras till en arbetsmarknadsinsats. Synen på medborgarskap vid invandring behandlas i rapporten ”Medborgarskap, etnicitet, migration” (2011) av Magnus Dahlstedt, Mikael Rundqvist och Viktor Vesterberg. Trion redogör för den samtida bilden av medborgarskap utifrån relationer gällande etnicitet, kultur och de ideal som föreligger medborgarskapet. De menar att frågor om samhällsgemenskapen och vem som tillhör den blir kritiska vid ökad migration.

Dessa tre studier är exempel på forskning som behandlar svensk invandring och dess integration i samhället utifrån olika perspektiv. Denna uppsats är på sätt och vis en del av forskningsfältet då den syftar att beskriva synsätt av mångkulturellt medborgarskap utifrån kommunala integrationsplaner.

4 Teoretisk förankring

Nedan följer det teoretiska avsnitt som ligger till grund för utformandet av analysverktyget. Det består av ett antal ideologiers normativa idéer om medborgarskap tillsammans med olika syner på mångkulturell politik och slutligen nationell identitet. Denna sammansättning av teoretisk förankring har jag valt att benämna mångkulturellt medborgarskap. Avsnittet kommer för tydlighetens skull däremot inledas med definitioner av för läsningen relevanta begrepp.

4.1 Definitioner

Begreppsförklaringarna utgår från Charles Westin med fleras bok *Mångfald, integration, rasism och andra ord* publicerad av Socialstyrelsen. De beskriver integration som tre olika förhållanden vilka delvis är sammankopplade. I den första betydelsen syftar integration till förhållandet mellan helheten och dess beståndsdelar i form av samhällets sammanhållning. Integration kan även gälla kulturella och etniska minoriteters participation i majoritetssamhällets publika sfär utan krav att förändra deras privata liv. Till sist berör integration likaså den process där samma kulturella och etniska minoriteter införlivas i samhällets gemenskap. I synnerhet ekonomisk, politisk och boendeintegration anses vara centralt. Minoriteter ska ha tillgång till samma möjligheter som majoritetssamhället åtnjuter. Integration står i motsats till assimilation som därmed innebär att minoritetsgrupperna anpassas till majoritetssamhället genom participation (Westin et al. 2002:53–57).

Mångkulturalism betecknas när flera olika kulturella och etniska grupper lever i samma geografiska eller politiska område. För länder som historiskt sett har byggts upp genom invandring är mångkulturalismen ett uttryck för ständig kulturell utveckling medan det i det traditionellt homogena Sverige är ett ideologiskt samhällsideal i kontrast till assimilering. Jämlikhet och rättvisa är direkt avgörande för ett samhälle som arbetar för att stärka mångkulturalism. Termen är därtill väsentlig för erkännande som idé, vilket kännetecknas av att gruppmedlemmar av exempelvis etniska minoriteter har rätt att respekteras för sina identiteter (Westin et al. 2002:23–26). Mångfald å andra sidan har dels en deskriptiv

användning, dels en normativ användning. Den senare åsyftar ett eftersträvans- och önskvärt tillstånd gällande fördelning av exempelvis anställda med avseende på etnicitet och kön för att motverka diskriminering och segregering (Westin et al. 2002:27f).

Slutligen används begreppet medborgarskap i Sverige för att beskriva ”det formella medlemskapet i en stat” som innebär absoluta rättigheter såsom att befinna sig i landet och diplomatiskt skydd. Vidare får en ta del av samtliga politiska rättigheter som en del av sitt medborgarskap. Medborgarrätt inkluderar även särskilda sociala och ekonomiska rättigheter (Westin et al. 2002:89f).

4.2 Medborgarskap

Historiskt sett har Sverige utgått från härstamningsprincipen där huruvida en av föräldrarna till ett nyfött barn innehar svenskt medborgarskap bestämmer barnets medborgarskap. Den motsatta principen utgår i stället från den geografiska plats i form av territoriellt område där barnet fötts, oberoende av föräldrarnas bakgrund. Däremot har Sverige sedan introduktionen av den nya medborgarskapslagen år 2001 närmat sig den sistnämnda principen på det vis att föräldrar med utländskt medborgarskap som föder barn i Sverige kan anmäla barnet för svenskt medborgarskap. Reglerna för att ansöka om svenskt medborgarskap för invandrare utgår från individens vistelsetid i landet. Anledningen grundar sig i föreställningen om att individen bör vara integrerad i det gemensamma samhället samt besitta kunskaper om det (Borevi 2002:23f).

Karin Borevi menar i sin avhandling *Välfärdsstaten i det mångkulturella samhället* att Sverige tillhör ett av de mest generösa länderna gällande sociala rättigheter för invånare som inte innehar medborgarskap. I stället avgörs tillgången till välfärdsförmåner såsom det sociala skydds nätet utifrån permanent uppehållstillstånd (Borevi 2002:21). Enligt den på området tonsättande sociologen T.H. Marshall och hans medborgarskapsteori delas medborgarskapet upp i tre olika delar; civil, politisk samt social, där delarna successivt utvecklats och inkorporerats genom historien. Alla aspekter är nödvändiga och beroende av varandra för att gemensamt kunna tillgodogöras (Borevi 2002:10ff). Medborgarskapet i Sverige besitter som sagt inte den tyngd som är nödvändig för att ta del av medborgerliga rättigheter. Termen denizen har därför introducerats för att påvisa detta fenomen. Som denizen har en tillgång till i princip fullmåligena civila och sociala rättigheter. Skillnaden från att vara medborgare är att denizens

med avsaknad av politiska rättigheter varken kan rösta i parlamentsval eller kandidera till politiska förtroendeposter (Borevi 2002:21).

Olika politiska åskådningar har varierande uppfattningar om vad medborgarskap både empiriskt innebär och är samt vad det normativt bör vara. Den liberala synen på medborgarskap är mindre ambitiös än den republikanska. Den sistnämnda betraktar demokratiskt deltagande antingen som gott eller som ett mål i sig självt och frångör det därmed från sin funktionella roll. I stället utvidgas avståndet mellan medborgerliga dygder och den genomsnittliga medborgarens faktiska övertygelser och intressen (Philp 2000:166). Utifrån denna förståelse förväntas medborgarna främja det offentliga önskan över sina egna mål (Philp 2000:173). I och med detta menar liberala teoretiker att det republikanska medborgarskapsbegreppet har motivationsproblem. Obundna medborgarskapsteoretiker har samtidigt uppmärksammat att den samtida värdepluralismen och mångkulturalismen ytterligare har komplicerat motivationen till deltagande i moderna, liberala stater. Därför sätter det liberala perspektivet i stället upp en förståelse för medborgarskap som identifierar ett minimalt krav som medborgare i moderna, liberala stater måste begära. Som medborgare har en rättighet att sätta krav på politiska institutioner och hålla politiska ledare ansvariga för sina handlingar. Att beröva medborgare denna rättighet är att styra dem paternalistiskt, inte politiskt (Philp 2000:167). Medborgarskapet ur ett liberalt perspektiv kräver därtill endast det som försäkrar stabila och demokratiska politiska institutioner. Enligt Mark Philps analys består det av valdeltagande, representation och partipolitiskt engagemang. Att reducera dessa funktioner riskerar leda till maktmissbruk. Det avgörande för den liberala synen är att medborgarnas civila rättigheter garanteras samtidigt som ansvarsutkrävning sker om institutionerna uppvisar bristfällighet (Philp 2000:180, 183).

Feminismen däremot vill ompröva den liberala staten och dess syn på medborgarskap för att komma fram till ett inkluderande medborgarskap utan, enligt feminismen, falsk opartiskhet och abstrakt individualism. Även kommunitarismen menar att det liberala perspektivet uppvisar brister när gemenskapen underordnas strävan mot frihet, vilket leder till ett skadligt stort fokus på rättigheter på bekostnad av medborgarskapets skyldigheter. Snarare bör medborgarskapet kräva en välavvägd kombination av gemenskap och frihet samt rättigheter med skyldigheter, försvarar kommunitarismen. Feminismen uppmärksammar att perspektiven sinar i sin universella förmåga då både uppkomst och teoretisering av staten har utgått från en patriarkal grund som missgynnar kvinnor och andra marginaliserade grupper. Historiskt sett har

feminismen huvudsakligen fokuserat på den sociala aspekten av medborgarskapet och därför finns det behov av att belysa även den politiska aspekten (Squires 2000:36ff).

Marginaliserade grupper åberopar termen medborgarskap för att garantera ökad participation inom nationsstaten men benämningen används samtidigt av stater för att rättfärdiga exkludering av icke-medborgare. Enligt Uma Narayan begår feminismen, genom sin liknande användning, misstaget att fokusera på strategier för inkludering, på bekostnad av exkluderingsproblematiken. Genom att inrikta analysen på medborgarskapets status löper feminismen till viss del statens ärende som källan till respekt och makt (Squires 2000:46). Likväl föreslår vissa falanger inom feminismen ett så kallat maternalistiskt perspektiv, vilket står i direkt kontrast mot den liberala uppfattningen, för att åskådliggöra orättvisorna inom medborgarskapet. Här utgår medborgarskapsmodellen från de privata värden som finns inom sfären för de som missgynnas i de ovan presenterade idéerna. Resultatet blir en omarbetad version av kommunitarismen som prioriterar gemenskapen som grund samt präglas av välvilja där medborgarna delar gemensamma målsättningar. Tanken är att detta ska leda till lojalitet, samhörighet och omsorg av varandra. Samtidigt framträder uppenbara nackdelar i form av att de individer som inte sympatiserar med målsättningarna och den specifika synen på det goda riskerar exkludering. Av den anledningen är det därtill omstritt huruvida maternalismen verkligen är universell (Squires 2000:39f).

4.3 Mångkulturell politik

Will Kymlicka är en liberal företrädare för gruppsspecifika rättigheter, vilka han hävdar är avgörande för att skydda exempelvis etniska minoriteter då de tenderar att hamna i konflikter i mångkulturella samhällen. Kymlicka menar att den största utmaningen för samtidsdemokratier är att landa i lösningar som är moraliskt berättigade och politiskt varaktiga när det kommer till frågor såsom politisk representation, språkliga rättigheter och invandringspolitik (Kymlicka 1998:9). De tre typerna av gruppsspecifika rättigheter som Kymlicka förespråkar är rätten till självstyre genom en federal lösning, polyetniska rättigheter och till sist rätten till särskild representation i syfte att möjliggöra nationella och etniska skillnader. De polyetniska rättigheterna tar sig uttryck i rätten att utöva kulturella sedvänjor i majoritetssamhället i stället för att assimileras och därmed överge dem. Idéen är att traditionerna i och med det normaliseras och blir en del av samhället. På så vis motverkas diskriminering och rasism eftersom uttrycken

inte längre är främmande (Kymlicka 1998:35f, 39f). Som en främjare av individuell frihet försvarar Kymlicka gruppsspecifika rättigheter som ett hjälpande medel för att uppnå just den obundenheten. Individens självidentiteter är starkt sammankopplade med respektive kulturtillhörighet och möjligheten att utöva den utan hinder leder till frigjordhet och självförverkligande. Kulturtillhörigheten påverkar därtill hur utomstående människor bedöms och behandlas varandra. Om etniska och kulturella minoriteters sedvänjor då har naturaliserats i majoritetssamhället kommer det mötet ske med ömsesidig respekt (Kymlicka 1998:85, 99f).

Kymlicka påpekar dock att de kulturer med antiliberala och rentav förtryckande karaktär bör införlivas i den liberala traditionen för att säkerställa individens tillgång till frihet. Vidare framhåller han även att invandrare genom att lämna sina ursprungsländer även avsägar sig de rättigheter de har i sin ursprungliga nationstillhörighet. Trots att återbyggandet av deras samhälleliga kulturer och institutioner eventuellt skulle vara berikande för det gemensamma samhället är detta inte en rättighet. I stället blir i detta fall integration som process aktuell, där anpassning från båda parter och insatser för att motarbeta fördomar och diskriminering tas i bruk. För att möjliggöra integrationen kan här vissa gruppsspecifika rättigheter krävas eftersom de berörda grupperna annars skulle missgynnas i majoritetssamhället. Sammanfattningsvis menar Kymlicka att de polyetniska rättigheterna är viktiga för att främja samhällsintegration generellt samt individuell frihet och självidentitet specifikt (Kymlicka 1998: 105ff, 116).

I kontrast till Kymlicka hävdar Brian Barry utifrån ett egalitært perspektiv att mångkulturell politik i praktiken leder till marginalisering. Det huvudsakliga problemet, menar han, är att gruppsspecifika satsningar riskerar att bli under- eller överinkluderande. Om en policy inriktas på en viss grupp riskerar en samtidigt att förbise och därmed exkludera andra individer eller grupper som är i samma behov, vilket inte framkommer för att de inte tillhör den behandlade målgruppen. På så vis blir satsningen underinkluderande, i Barrys egen beteckning. Samtidigt understryker han att trots att satsningen riskerar missöde bör den inte heller ignoreras eller utdömas direkt. Det är fortfarande bättre att realisera satsningen och därigenom hjälpa människor än att inte göra något över huvud taget. Även om det producerat viss orättvisa, är det fortfarande ett betydande steg mot att uppnå social rättvisa. Däremot vidmakthåller Barry att den exemplifierande policyn antagligen inte skulle utgöra bra politik. Den är dömd att framkalla ilska hos de som också förtjänar engagemanget men berövas det. Därför föreslår Barry i stället universella ansträngningar som spårar individuell försakelse. Dessa skulle inte

bara vara mer rättvisa än gruppsspecifika rättigheter, de har även större dragningskraft till att både erhålla och behålla politiskt stöd trots att det är mer resurskrävande (Barry 2001:114f).

Även överinkluderande satsningar skapar problem. Sådana karakteriseras av medel till samtliga gruppmedlemmar i en viss grupp, vars genomsnittliga medlemmar har det sämre än den vanliga medborgaren men där vissa medlemmar inte på något vis är marginaliserade. Enligt Barry är det en ineffektiv strategi och ett exempel på när multikulturell politik försvagar ekonomisk omfördelning. Precis som vid underinkluderande satsningar är den troligtvis att föredra framför ingen alls, men den utgör ändå inte det enda alternativet (Barry 2001:115). Ytterligare ett allvarligt problem med argumentationen till förmån för gruppsspecifika rättigheter, menar Barry, är att avsikten är cementerande. Företrädarna är av åsikten att i händelse av att en specifik grupp inte längre anses vara i behov av de bestämda rättigheterna tolkas det som ett misslyckande och att stödet för gruppens kulturbeskrivande föreföll otillräckligt för att undvika assimilering till majoritetskulturen. En alternativ tolkning är att anspråket har stillats tack vare exempelvis ökad tolerans och möjligheter, det vill säga att satsningen genererat en önskvärd position, men det verkar snarare som att satsningarna har en permanent funktion, vilket i stället blir utpekande (Barry 2001:13).

4.4 Nationell identitet

Att Sverige fram till den nya medborgarskapslagens inträde utgick från föräldrarnas härstamning vid utdelning av medborgarskap hos nyfödda har fått implikationer för hur samhället betraktar den nationella identiteten. Medan länder som anammar territorialprincipen betraktar samhället som en civil sammanslutning mellan invånare, tenderar utgångspunkt i härstammningsprincipen leda till en förståelse för gemenskapen som en etnisk sådan. Statens uppfattning av den nationella identiteten präglar den politik som förs gentemot invandrare. Det civila nationsbegreppet har en större benägenhet att inkludera statens samtliga invånare oavsett etnicitet i sociala projekt. I kontrast blir den etniska nationsförståelsen i stället exkluderande för de som inte tillhör majoriteten (Borevi 2002:24ff).

Den brittiske, politiske teoretikern Bhikhu Parekh menar att för att ett pluralistiskt samhälle ska kunna hålla samman är det direkt avgörande att medborgarna delar en självförståelse och gemensam nationell identitet. Tvärtom från vad en kan tro bevaras politisk enhetlighet inte bäst

i ett homogent samhälle, utan utvecklas i stället mest fördelaktigt i en miljö med självsäkra kulturella olikheter (Parekh 1997:523). En stor skillnad från dagens mångkulturella samhällen jämfört med historiska sådana är att marginaliserade minoritetsgrupper idag tack vare demokratiska idéer kräver jämställdhet av status, rättigheter och makt. Tidigare accepterade underställda sin rang och förblev därmed begränsade till de sociala och geografiska sfärerna bestämda av den dominerande majoriteten. Dock kan även en neutral stat, som varken är direkt förtryckande eller uppmanande till jämlikhet, inta en undertryckande roll genom att den på så vis låter traditionella mönster cementeras (Parekh 1997:524f). För att klara av kulturella skillnader måste samhället i fråga sträva efter den rätta balansen mellan enhetlighet och mångfald. Om enhetligheten premieras samtidigt som mångfalden ignoreras kommer det äventyra just den enhetlighet som eftersöks. Om mångfalden inte avpassas saknas den förmåga som är avgörande för att förena grupperns olika stridande krav och därmed ena samhället. Enligt Parekh måste ett antal basala principer följas (Parekh 1997:526).

Varje politisk gemenskap måste erbjuda autonoma utrymmen, exempelvis passande utbildningsinstitutioner, i vilka dess olika grupper kan känna sig säkra. Samtidigt måste det gemensamma samhället försäkra sig om att dess medborgare både är villiga och har möjlighet att interagera som likställda medborgare i det offentliga rummet. För Parekh består medborgarskapet av tre olika dimensioner; en juridisk status som är förenad med självklara civila och politiska rättigheter, en politisk praxis att delta i genomförandet av offentliga angelägenheter och till sist ett historiskt förhållande. Det sistnämnda är ett läge där en integrerar sig själv i sin gemenskap genom att äga dess förflutna och framtid samt att betrakta sig själv som en arvtagare till landets historia och en arkitekt av dess framtid. Att vara medborgare är att vara villig och ha möjlighet att inta alla tre roller (Parekh 1997:526). Det förutsätter i sin tur att staten handlar opartiskt för att främja den gemensamma självförståelsen om vad landet är och vad det står för (Parekh 1997:528). Nationell identitet som term används ofta i samtida politisk diskurs men missförstås lika frekvent. För Parekh är nationell identitet helt orelaterat från nationell essens eller själ. I stället anser han även det konceptet består av tre komponenter. Dels landets konstitution eller de konstitutiva principerna av den politiska gemenskapen, dels hur den politiska gemenskapen föreställer sig själv. Till sist handlar nationell identitet om hur en relaterar till denna gemenskap. Identitet är inte en egendom utan en föränderlig relation och form av identifiering. Det handlar om hur en identifierar sig med en gemenskap, ser den som sin, är knuten till och känner sig bunden till andra medborgare på ett vis som en inte är med utomstående. Det ger upphov till ett speciellt band och engagemang som i sin tur leder till

ömsesidig tillit och välvilja. Sammanfattat är nationell identitet en fråga om moralisk och känslomässig identifiering med den specifika grupp av människor, vilka delar konstitutiva principer och deltar i dess kollektiva självförståelse. Denna gemenskap bevaras och utvecklas som sagt bäst i ett sammanhang med självsäker kulturell mångfald (Parekh 1997:529ff).

5 Analysverktyg

Utifrån den teoretiska bakgrunden om mångkulturellt medborgarskap och dess beståndsdelar kommer i detta avsnitt analysverktyget i form av fem stycken dimensioner utformas. Dessa kommer sedan ligga till grund för idéanalysen av det empiriska materialet.

5.1 Utformning

Vid utformningen av dimensionerna är det enligt Ludvig Beckman viktigt att de bygger på en dikotomi och därtill fungerar som komplement till varandra. De bör vara ömsesidigt uteslutande, det vill säga att en aspekt inte är del av flera dimensioner parallellt, och även gärna uttömmande, vilket innebär att allt som är betydelsefullt för dimensionen ska inkluderas. Enligt Beckman är kravet på uttömmande inte ett särskilt stort problem men det är däremot direkt avgörande att dimensionerna är ömsesidigt uteslutande. Något annat ger upphov till förvirring för läsaren och svårigheter att tolka för forskaren. Om flera dimensioner delvis behandlar en och samma aspekt kommer det leda till upprepningar och analysverktyget förlorar delvis sin effekt (Beckman 2007:25f). Bergström och Svärd är av samma åsikt och poängterar att formuleringen av analysverktyget ska ge upphov till tydlighet över hur olika uppgifter ska kategoriseras. Studiens reliabilitet påverkas negativt om det inte uppfylls, då olika forskare gör olika bedömningar och därmed får varierade resultat. Samtidigt riskerar validiteten att skadas om dimensionerna är för snäva och materialet inte passar in i det smala analysverktyget. En bör akta sig från både att påtvinga materialet på dimensionerna samt att vara för generös i sin tolkning (Bergström – Svärd 2018:156, 166).

I det teoretiska avsnittet lyftes olika tendenser och inriktningar fram. Både Bhikhu Parekhs uppfattning om nationell identitet och de olika medborgarperspektiven diskuterar civil kontra etnisk förståelse för gemenskap. Parekh menar att då Sverige under lång tid tillämpade härstamningsprincipen tenderar den samhällseliga gemenskapen att utgå och inkludera främst etniskt svenska individer. Eftersom det empiriska materialet är integrationsplaner vars funktion

riktar sig mot invandrare är dessa personer förmodligen inkluderade, men frågan är på vilket vis de ska inkluderas i samhället.

Will Kymlicka och Brian Barry diskuterar sina respektive perspektiv av mångkulturell politik och vilka implikationer tillämpningen får. Kymlicka menar att grupp-specifika rättigheter är en direkt nödvändighet för att uppnå individuell frihet. Genom dessa rättigheter kommer minoriteters kulturella yttringar införlivas i majoritetssamhället som något vardagligt, varpå diskriminering och främlingsfientlighet motverkas. Å andra sidan menar Barry att dessa i stället leder till marginalisering. De är utpekande och bevarar gruppindelningar, frånskilt från att göra individuella behovsprövningar. Utifrån deras teorier aktualiseras en ytterlighet i form av mångkulturalism och dess politik vilket i sista hand handlar om att främja minoritetsyttringar. Den direkta motsatsen till det är assimilerings där det således sker ett hämmande av minoritetsyttringar. För tydlighetens skull ska det tilläggas att Barry inte på något vis är en företrädare varken för assimilation eller hämmande av minoritetsyttringar, utan det är endast ytterligheten av dimensionen.

Därtill handlar mångkulturell politik om huruvida den ska implementeras genom riktade eller generella åtgärder. Barry menar som sagt att riktade åtgärder, trots sin periodvisa effektivitet, är utpekande och riskerar därmed att motarbeta sitt syfte. Likt presenterat i bakgrundsavsnittet är detta något som även Karin Borevi behandlar med samma resonemang. Generella åtgärder omfattar alla i samhället medan riktade endast är till för de som behöver dem mest.

De olika teorierna om medborgarskap som avhandlats utifrån liberalt, republikanskt, feministiskt samt komunitärt perspektiv har olika syn på om medborgarskapet ska utgå från individen eller snarare kollektivet och gemenskapen. De republikanska, feministiska och komunitära lärororna vill utgå från det sistnämnda och vad som gemensamt anses vara gott, medan liberalismen tar ett tydligt avstamp i den enskilde individen. Detta kan ses som två bestämda ytterligheter med avseende på om det är individen eller kollektivet som avses gynnas i samhället.

Åsikten om vilken konstellation medborgarskapet bör utgå från spelar roll för huruvida medborgarskapet kommer med utstakade förväntningar eller inte. Teoribildningen med utgångspunkt i individen framhåller starkt medborgarens rättigheter, bland annat till frihet och rätten till ansvarsutkrävning. Kraven för att förvärva och bevara medborgarskapet är minimala

och förekommer endast för att försäkra rättigheterna. Följaktligen belyser de kollektivgrundande teorierna även vikten av medborgarskapets skyldigheter gentemot samhället. Det finns tydliga förväntningar på invånarna. Republikanismen kräver att en åsidosätter sina egna intressen över de gemensamma. Kommunitarismen och maternalismen har även de liknande förhoppningar. Dimensionen kommer dock inte behandla förväntningar i bemärkelsen att invånare specifikt ska premiera gruppen över sig själva, det tillhör en annan dimension, utan snarare om integrationsplanerna uppvisar tecken på att det finns utstakade krav eller inte på de avsedda personerna.

I synnerhet dimensionerna som behandlar inställningen till minoritetsyttringar samt förståelsen för samhällelig gemenskap är delaspekter dekonstruerade av en större dimension bestående av ytterligheterna mångkulturalism kontra assimilering, som dock är mycket bred och fångar upp för mycket. De valda dimensionerna behandlar olika sidor och är därför båda nödvändiga för analysen.

Dimensionerna *kollektivism kontra individualism* samt *civil kontra etnisk förståelse för samhällelig gemenskap* kommer att användas på olika sätt då den förstnämnda initialt analyserar vilka utgångspunkter integrationsplanerna har. Finns här antaganden om att integrationsprocessen utgår från invånarna som grupp med en gemensam vision eller utgår de från den enskilde individen? Resultatet förtäljer vem samhället åsyftar att gynna. Dimensionen *civil kontra etnisk förståelse för samhällelig gemenskap* fokuserar mer på hur invandrarna uppfattas i relation till samhället och dess gemenskap. Införlivas de på lika villkor som etniska svenskar eller behandlas de på annorlunda vis? Det är inte relaterat till huruvida samhället anses bestå av individer eller grupp. En kommun med individualistisk utgångspunkt skulle samtidigt kunna ha en civil förståelse för samhällets gemenskap. Dimensionerna har även skild teoretisk förankring.

5.2 Fastställda dimensioner

Dimensionerna är de som presenteras nedan i figurerna. De utgörs av femgradiga skalor där kategoriseringen 1 står för den vänstra ytterligheten och 5 för den högra ytterligheten. Kategoriseringen av graderna 2, 3 samt 4 förklaras under respektive dimension.

Kollektivism ↔ Individualism

Figur 1. Dimension över huruvida integrationsplanerna har ett kollektivistiskt eller individualistiskt fokus. 2 = tydliga tecken övervägande för kollektivism. 3 = inga dominerande tendenser till någon av ytterligheterna. 4 = tydliga tecken övervägande för individualism.

Civil förståelse för samhällelig gemenskap ↔ Etnisk förståelse för samhällelig gemenskap

Figur 2. Dimension över uppfattningen om samhällets gemenskap. 2 = tydliga tecken övervägande för civil förståelse. 3 = inga dominerande tendenser till någon av ytterligheterna. 4 = tydliga tecken övervägande för etnisk förståelse.

Främjande av minoritetsyttringar ↔ Hämmande av minoritetsyttringar

Figur 3. Dimension över inställningen till minoritetsyttringar. 2 = tydliga tecken övervägande för främjande av minoritetsyttringar. 3 = inga dominerande tendenser till någon av ytterligheterna. 4 = tydliga tecken övervägande för hämmande av minoritetsyttringar.

Riktade åtgärder ↔ Generella åtgärder

Figur 4. Dimension över huruvida uppvisade åtgärder är riktade eller generella i sin utformning. 2 = tydliga tecken övervägande för riktade åtgärder. 3 = inga dominerande tendenser till någon av ytterligheterna. 4 = tydliga tecken övervägande för generella åtgärder.

Utstakade krav ↔ Inga krav

Figur 5. Dimension över huruvida det förekommer utstakade krav eller inte på invandrare. 2 = tydliga tecken övervägande för utstakade krav. 3 = inga dominerande tendenser till någon av ytterligheterna. 4 = tydliga tecken övervägande för inga krav.

6 Analys

I detta avsnitt presenteras analysen av det empiriska materialet utifrån de fem dimensionerna. Varje delavsnitt behandlar varsin dimension där integrationsplanernas placeringar redovisas med tillhörande motivering. Samtidigt kommenteras analysen av den teoretiska förankring som föreligger respektive dimension.

6.1 Kollektivism kontra individualism

Denna dimension, presenterad i figur 1, används för att analysera huruvida kommunernas integrationsplaner har en kollektivistisk eller individualistisk utgångspunkt. Detta visar sig vara mycket varierande i materialet. Den vanligaste kategoriseringen är 5, det vill säga stark individualism, vilket fyra av de tio kommunerna uppvisar. Ett exempel på detta är:

Värnamo kommun är en kommun som arbetar för den enskilde individen, motverkar diskriminering och främjar lika rättigheter och möjligheter oavsett kön, könsöverskridande identitet eller uttryck, etnisk tillhörighet, religion eller annan trosuppfattning, funktionsnedsättning, sexuell läggning eller ålder (Värnamo kommun 2017:3).

Dessa kommuner, Värnamo, Kristianstad, Mellerud samt Ludvika, kännetecknas av att de utger sig för att arbeta för den enskilde individen i syfte att ge denna individ möjligheter att förverkliga det den önskar. Integrationsarbetet utgår oftast från den enskildes förmåga och kunskaper. Ömsesidig respekt för individen är grundläggande för integration (Värnamo 2017:3; Kristianstad 2015:4; Mellerud 2014:2; Ludvika 2018:14). Det civila samhället beskrivs inte som någon gemenskap, utan snarare som något givet. I en av integrationsplanerna poängteras att det är upp till den enskilde individen själv att bestämma hur långt hen vill införlivas i majoritetsbefolkningens levnadssätt och värderingar (Kristianstad 2015:4). Det som generellt är tydligt och gemensamt för dessa integrationsplaner är att de utgår från individen samtidigt

som de saknar någon form av gemensam framtidsvision. Det finns även ett fokus på att kommunerna ska präglas av tillväxt och effektivitet.

Detta står i stor kontrast till de tre kommuners integrationsplaner som i stället placerar sig på 1, vilket innebär kollektivism. Ljusnarsberg, Sävsjö och Avesta präglas av ett tydligt fokus på samhällsgemenskapen, där alla invånare ska gynnas av åtgärderna. Integration beskrivs som möjligheten att bilda en sammanhållen helhet utifrån skilda gruppers intressen. Mångfalden skildras som ett viktigt bidrag för att uppnå ett starkare samhälle. En av integrationsplanerna tar sin utgångspunkt i de förmågor vi människor uppges behöva använda för att må bra och däribland nämns förmågan att delta i samhällsgemenskapen (Sävsjö 2016:3). Vid integration ska en fokusera på det gemensamma i syfte att leva tillsammans för att förhindra att människor lever parallellt (Avesta 2016:9).

Två av de tre resterande kommunernas integrationsplaner kategoriseras som 2, tydliga tecken övervägande för kollektivism, och en som 3, där inga dominerande tendenser till någon av ytterligheterna uppvisades. De förstnämnda, Växjö och Laxå, beskriver integration som en ömsesidig process som omfattar hela samhället där samhällsgemenskapen präglas av berikande relationer mellan alla medborgare (Växjö 2018:1; Laxå 2015:2).

Samtidigt lyfts även ett individperspektiv fram på så vis att individuella förutsättningar och olikheter ska bemötas. Den sistnämnda integrationsplanen, från Norrköpings kommun, utgår från individen vid integrationssamordning inom kommunen men belyser å andra sidan att integrationsprocessen är ett samspel mellan nyanlända och etablerade människor för att det ska råda tillit i samhället (Norrköping 2017:2), vilket i min tolkning placerar den i mitten av skalan.

Det är svårt att fastställa exakt hur väl analysresultatet kan förankras i de specifika ideologierna om medborgarskap som dimensionen utgick från. Resultatet får inte expanderas och representera något det inte behandlar. Däremot går det att fastslå att de kommunala integrationsplaner som präglas av stark individualism följer en liberal idé om att det först och främst är den enskilde individen som ska vara utgångspunkten och därmed den som gynnas av planen. På samma vis sätter de kollektivistiskt inställda integrationsplanerna kollektivet och den gemensamma visionen i första rum, likt de republikanska, feministiska och kommittära perspektiven. Generellt sett har de sistnämnda tydligare visioner om vad integrationsprocessen kommer leda till. Därtill finns det de kommuner som genom sina respektive integrationsplaner

försöker kombinera en individanpassad utgångspunkt med målet att integrera den i samhällsgemenskapen.

6.2 Civil kontra etnisk förståelse för samhällelig gemenskap

Dimensionen, som föreställd i figur 2, behandlar huruvida integrationsplanerna intar en civil eller etnisk förståelse för gemenskapen i samhället. Fyra av de tio kommunerna, Ljusnarsberg, Sävsjö, Avesta och Norrköping, tilldelades med hjälp av analysverktyget 1 på dimensionen. Dessa uppvisar enligt min tolkning en civil förståelse för samhällelig gemenskap. Denna tolkning baseras på en rad olika aspekter som beskrivs som kännetecknande för civil förståelse. Exempelvis tankar om att alla invånare ska vara delaktiga i samhällsgemenskapen, i vilken de alla beskrivs ha lika värde och samma rättigheter.

Demokrati och mänskliga rättigheter utvecklar vår stad, kommun [*sic!*] ska erbjuda jämlika och jämställda levnadsvillkor och möjlighet till delaktighet och inflytande (Norrköping 2017:2)

Detta belyses som en förutsättning för att det ska råda tillit mellan människor och till samhället. Lika möjligheter för delaktighet och inflytande för att forma samhället nämns som centrala. Samtidigt ska samtliga kommuninvånare inneha samma förutsättningar att växa och utvecklas, både privat och karriärmässigt (Ljusnarsberg 2016:3, 8). Ett exempel på denna tolkning är Avesta kommun, där planen lyfter fram vikten av att fokusera på människors gemensamma intressen och att det är dessa som förenar. Att se likheter i stället för olikheter främjar social sammanhållning och samhörighet (Avesta 2016:6, 10). Därtill präglas integrationsplanerna av betydelsen av att integrationsprocessen ska leda till likvärdiga ekonomiska, sociala och politiska villkor. Både Sävsjö och Ljusnarsbergs dokument menar att även majoritetsbefolkningen förväntas anpassa sig till förändring i befolkningsammansättningen (Ljusnarsberg 2016:6; Sävsjö 2016:4). Mycket av detta ligger i linje med Parekhs beskrivning av nationell identitet (1997). Han menar att för att samhället ska klara av kulturella skillnader måste det sträva efter en balans mellan enhetlighet och mångfald. Eftersom kommunerna genom sina integrationsplaner aspirerar att alla invånare, oavsett historisk tillhörighet, ska ha lika möjligheter att delta, utforma och förändra det gemensamma samhället borde en

framgång av strävan leda till en genuin känsla av gemenskap. Enligt Parekh leder gemenskapen till ömsesidig tillit och välvilja i samhället. Att kommunerna vill att integrationsprocessen ska leda till jämlika ekonomiska, sociala och politiska villkor påminner tydligt om T.H. Marshalls teori där medborgarskapet delas upp i tre olika delar.

De tre kommuners integrationsplaner som kategoriseras som 4, tydliga tecken övervägande för etnisk förståelse, står i stor kontrast mot ovan nämnda genom att de inte diskuterar invandrades möjligheter till samhällsdeltagande och samhällspåverkan på motsvarande vis. Exempelvis Kristianstads kommun nämner dock initialt att individen ska ha möjlighet att påverka samhällsutvecklingen men talar senare, och övervägande, om att människor ska ha kunskap om varandras synsätt och samhälle (Kristianstad 2015:4). Mot bakgrund av detta samt i kombination med följande citat menar jag att det förutsätts att majoritetsbefolkningen och de invandrade människorna är vitt skilda från varandra.

Det är en fråga för den enskilde att avgöra hur långt han eller hon vill gå när det gäller att ta till sig majoritetsbefolkningens levnadssätt och värderingar förutsatt att det svenska rättssystemet och demokratiska värden respekteras (Kristianstad 2015:4)

De andra två kommunerna, Laxå samt Värnamo, uppsätter en minimumnivå för social hållbarhet där interpersonella möten ska ske genom respekt och förståelse för individers olikheter (Laxå 2015:2; Värnamo 2017:3). Det är, i min tolkning, mer fokus på människors olikheter än likheter, så att säga. Ludvika kommun som kategoriserades som 5, det vill säga etnisk förståelse för samhällelig gemenskap, sätter upp krav som de invandrade grupperna måste uppnå för att de ska kunna delta i samhället (Ludvika 2018:14). På så vis har kommunen ingen tanke om att människor trots sina skillnader är en del av ett gemensamt samhälle. Enligt Parekh motarbetar dessa mer etniska perspektiv chansen till gemensam självförståelse och förutsättningarna för att uppnå nationell identitet. Det riskerar att skada det pluralistiska samhället genom att det inte finns incitament för att hålla samman. I stället har politisk polarisering och traditionella, förtryckande mönster möjlighet att bevaras.

Till sist placeras Mellerud som 3, inga dominerande tendenser till någon av ytterligheterna, och Växjö som 2, tydliga tecken övervägande för civil förståelse. I Melleruds kommuns integrationsplan talas det om att alla invånare ska ha möjligheter att vara delaktiga i

samhällslivet, integrationen ska bidra bland annat till sammanhållning men det uppges inte vad för typ av sammanhållning (Mellerud 2014:2). Någon vision eller gemenskap nämns inte. Integrationsplanen i Växjö kommun placerar sig mer mot en civil förståelse då alla invånare ska ha möjlighet att känna ansvar och delaktighet i samhällsgemenskapen. Nyanlända människor ses som ett viktigt bidrag för samhället men samtidigt är det ett personligt val att inkluderas i samhället (Växjö 2018:1).

6.3 Främjande kontra hämmande av minoritetsyttringar

Som presenterat i figur 3 analyserar dimensionen vilken inställningen kommunen har till minoritetsyttringar, om de avses främjas eller hämmas. Majoriteten av de undersökta kommunernas integrationsplaner placeras på spektret för att de åtminstone har tecken för att främja minoritetsyttringar. Två integrationsplaner kategoriseras som 1 samt fem stycken som 2. Därtill placeras två stycken som 3 och en integrationsplan som 4.

Kommunerna som vill främja minoritetsyttringar, Ljusnarsberg och Norrköping, klargör att de aktivt vill tillvarata invandrades språk- och kulturkompetenser och på så vis kulturell mångfald. Därtill har Norrköping ett fokus på modersmålsundervisning för barn, på så vis direkt uppmuntras yttringen (Norrköping 2017:3f). Ljusnarsbergs placeras som 1 då det belyses att grupper inte ska behöva ge upp sin särart för att uppnå likvärdiga ekonomiska, sociala och politiska villkor. Det uppges vara viktigt att besitta möjligheten till att förverkliga och utveckla sitt vardagsliv (Ljusnarsberg 2016:4, 8). Trots att det inte står rakt ut anser jag i min tolkning att dessa förhållningssätt inte går att realisera utan att samtidigt främja kulturella minoritetsyttringar.

Mångfald handlar om att erkänna alla kulturers jämlikhet och värdighet, liksom varje folks rätt att slå fast och bevara sin kulturella identitet och få den respekterad av andra (Ljusnarsberg 2016:6)

Liknande attityder från citatet ovan framkommer även i tre av de integrationsplaner som kategoriseras som 2, det vill säga i Mellerud, Sävsjö och delvis Kristianstad. Den fjärde, Avesta, fokuserar på att bejaka olika bakgrunder, livsstilar och kulturella kontexter (Avesta 2016:6).

Den femte, Värnamo, vill att individer ska ha möjlighet att förverkliga sin livsstil samtidigt som de bekräftar mångfald (Värnamo 2017:2). De förstnämnda vill även bland annat främja etisk mångfald och självbestämmande utifrån bland annat sin kulturella bakgrund (Mellerud 2014:2; Sävsjö 2016:4; Kristianstad 2015:4, 7). Genom integrationsplanerna urskiljs inte tecken för vad Kymlicka kallar gruppsspecifika rättigheter, men däremot rätten för invandrare att behålla sina respektive kulturella identiteter. Yttringarna ska samtidigt respekteras av majoritetsbefolkningen i syfte att minoriteter ska kunna åtnjuta samma villkor som andra människor. Som nämnt ovan menar jag att möjligheten att bevara och utveckla sin identitet kräver att uttryck såsom språk och traditioner får praktiseras.

De två kommuner som placeras som 3 gör det för att deras integrationsplaner inte präglas av varken främjande eller hämmande av minoritetsyttringar. Växjö och Laxå poängterar dock båda att alla människor ska ha möjlighet att inkluderas i samhället utan att göra våld på sin kulturella identitet samt ska mötas med respekt och förståelse för individers olikheter. Men till skillnad mot de integrationsplaner som kategoriserades som 2 är dessa mer neutrala i sitt omdöme (Växjö 2018:1; Laxå 2015:2).

Till sist placerar sig Ludvika kommuns integrationsplan som 4, det vill säga tydliga tecken övervägande för hämmande av minoritetsyttringar, främst utifrån citatet ”Integration förutsätter också att invandraren anpassar sig till det nya landets lagar och har respekt för de grundläggande värderingar som rådet [*sic!*] i landet” (Ludvika 2018:14). Givetvis går en sådan anpassning att kombinera med de berörda gruppernas rätt att uttrycka kulturella sedvänjor, men något sådant ställningstagande förefaller inte aktualiseras. Exempelvis nämns inte att invandrare bör respekteras.

6.4 Riktade kontra generella åtgärder

Figur 4 visar hur denna dimensionen behandlar huruvida i integrationsplanerna uppvisade åtgärder och insatser är riktade mot gruppen invandrare eller generella i sin utformning. Till skillnad från ovan behandlade dimensioner visar analysen här att kommunerna är mer eniga i sin ställning. Sju av kommunerna, Värnamo, Norrköping, Växjö, Laxå, Kristianstad, Sävsjö samt Ludvika, kategoriserades som 2, tydliga tecken övervägande för riktade åtgärder. Deras integrationsplaner uppvisar stort fokus på insatser av olika slag som ofta är behovsanpassade

för gruppen invandrare. Detta är tidiga insatser för att motverka utanförskap som utgår från metoder som ska underlätta för invandrare att nå egen försörjning. Samhällsorientering, utbildningsinsatser samt jobbskapande åtgärder (Norrköping 2017:3; Ludvika 2018:14f; Sävsjö 2016:6f; Kristianstad 2015:8; Värnamo 2017:4). Kommunerna kategoriseras dock som 2, och inte 1, då "[g]enerella integrationsfrämjande insatser som finns behov av efter fyra års vistelsetid omfattas även dessa av denna plan" (Växjö 2018:1). Det finns därmed tankar om att insatserna ska vara riktade mot specifika grupper till en början för att effektivisera, men att de ska övergå till generell karaktär senare.

Eventuellt kan särskilda temporära insatser, riktade mot en särskild grupp, bli en nödvändig insats för att på sikt kunna nå målen med inkludering (Sävsjö 2016:7)

I anknytning till vad teorin som ligger till grund för denna dimension menar, riskerar dessa riktade åtgärder att fungera utpekande och därmed motarbeta målet att inkludera. Däremot verkar kommunerna vara medvetna om detta och angelägna om att så inte ska vara fallet. Därför finns det samtidigt planer på att åtgärderna ska övergå till generella insatser efter en tid. Borevi är av åsikten att för att uppnå jämlikhet mellan olika grupper krävs det förmodligen styrda och specifika åtgärder. Det verkar kommunerna, den offentliga aktör som arbetar närmast invånarna, hålla med om.

Mellerud kommuns integrationsplan placeras i min analys på 3, inga dominerande tendenser till någon av ytterligheterna, genom att det tydliggörs att integrationsarbetet vänder sig till alla invånare eftersom alla är en del av processen (Mellerud 2014:2). Slutligen placeras Ljusnarsberg som 4, tydliga tecken övervägande för generella åtgärder. Kommunen är tydlig med att de anammar den nationella strategin som menar att politik, för att minska samhälleligt utanförskap, ska vara av generell karaktär. De generellt inriktade insatserna ska stärka livskvalitén och deltagandet i samhälle (Ljusnarsberg 2016:4f). Även här ska alla vara involverade i integrationsarbetet samtidigt som "kommunen skall verka för att skapa en positiv bild och lyfta goda exempel som sker inom integration" (Ljusnarsberg 2016:7).

6.5 Utstakade krav kontra inga krav

Slutligen behandlar dimensionen *utstakade krav kontra inga krav*, vilket figur 5 uppvisar, om kommunerna genom sina integrationsplaner uppvisar krav eller inte på invandrare. Enligt min analys är det endast en kommun som placerar sig på 1 på dimensionen och det är Ludvika kommun, av delvis samma anledningar som vid dimensionen *främjande kontra hämmande av minoritetsyttringar*. Invandrare förutsätts anpassa sig till Sveriges lagar och respektera landets värderingar. Det är för invandrare obligatoriskt att delta i SFI-undervisning för att ”alla som bor i Ludvika bör lära sig svenska i tillräcklig grad för att kunna etablera sig på arbetsmarknaden alternativt på annat sätt klara sin egen försörjning” (Ludvika 2018:14f). Därtill placeras Ljusnarsberg, Sävsjö samt Växjö enligt min analys som 2, det vill säga att deras integrationsplaner rymmer tydliga tecken för utstakade krav. En av de viktigaste principerna för att effektivisera etableringsprocessen i Växjö kommun är individens eget ansvar. Alla insatser tar sin utgångspunkt i individens motprestation. De nämner även sitt krav på aktivitet för att mottaga bidrag och etableringslån (Växjö 2018:3f). Jag vill tillägga att detta inte är ovanligt i svenska kommuner, men det tydliggörs i denna integrationsplan.

Kommunens värdegrund är övertygelsen om att alla människor kan och vill utvecklas, ta ansvar, göra ett gott arbete, lära sig och vara delaktiga (Ljusnarsberg 2016:8)

Både Ljusnarsberg och Sävsjö kräver att invandrare tar ansvar och deltar i integrationsprocessen samtidigt som de respekterar de demokratiska fri- och rättigheterna som finns i Sverige. I Ljusnarsbergs integrationsplan nämns människors skyldigheter tillsammans med rättigheter och möjligheter. Anledningen till att dessa integrationsplaner kategoriseras som 2, och inte 1, är för att de även belyser det gemensamma samhällsansvaret för den ömsesidiga integrationsprocessen som omfattar alla invånare oavsett bakgrund (Växjö 2018:3; Sävsjö 2016:4; Ljusnarsberg 2016:6). De maternalistiska och kommittära medborgarperspektiven utgår från det som gemensamt anses vara gott vid utformning av medborgarskapet. Förväntningarna är att gemensamma målsättningar delas och att det ska leda till samhörighet. Det framkommer på flera vis i ovan kategoriserade integrationsplaner. Att följa svenska stadgar och lära sig språket är att införlivas i det som i vissa avseenden karakteriserar en gemenskap. Att kräva prestation och deltagande från invånare för det gemensamma skull omnämns också

i planerna. Däremot går det inte att se direkta likheter med det republikanska perspektivet, då invandrarna inte förväntas prioritera allmänhetens intressen över sina egna.

Laxå och Mellerud kategoriseras enligt mig på 3, inga dominerande tendenser till någon av ytterligheterna. Det nämns att integration är en ömsesidig process mellan medborgare födda i Sverige och utlandsfödda (Laxå 2015:2) samt att ”alla som förmår ska försörja sig själv” (Mellerud 2014:3). I Mellerud är det även viktigt att invånare med olika bakgrund är delaktiga i kommunens utveckling, men snarare för att spegla befolkningens sammansättning när det kommer till representation än att individer förväntas vara aktivt involverade. Enligt mig förekommer det här inga utstakade krav, men heller inte inga krav.

Till slut är det fyra kommuners integrationsplaner som uppvisar tydliga tecken övervägande för inga krav och därför kategoriseras som 4, men av olika anledningar. I Värnamo är utgångspunkten den enskilde individens handlingskraft. Däremot behandlas inte vad handlingskraften förväntas leda till utan snarare är prestationen helt individuell. Integrationsplanen nämner inte heller skyldigheter när rättigheter och möjligheter kommer på tal (Värnamo 2017:4). Inte heller Avestas integrationsplan behandlar eventuella skyldigheter som invånare kan tänkas ha (Avesta 2016:4, 8f). Det görs däremot i integrationsplanen för Norrköping men skyldigheterna specificeras inte och det finns ett huvudsakligt fokus på möjligheterna som ska uppnås (Norrköping 2017:2). För Kristianstads del motiveras placeringen med det citat som presenteras även i dimensionen *civil kontra etnisk förståelse för samhällelig gemenskap*. Så länge svenska lagar och värden följs behöver inget annat uppnås (Kristianstad 2015:4). Integrationsplanerna kategoriserade som 4 stämmer enligt mig väl överens med den liberala synen på medborgarskap. Invandrarnas, i detta fall, rättigheter och möjligheter framhävs samtidigt som eventuella samhällliga skyldigheter ignoreras. Att som i Kristianstads exempel sätta upp ett krav på att svenska värden ska följas innebär å ena sidan att det anses finnas ett gemensamt gott, men å andra sidan är kravet i sig minimalt, som i den liberala teorin.

7 Diskussion

Resultatet utifrån analysens dimensioner visar sig vara mycket varierat. Det förefaller inte finnas en enhetlig bild av vad mångkulturellt medborgarskap varken är eller strävas efter att vara. I analysen framkommer det även att de behandlade kommunerna har olika förståelse för vad integration utgår från och vad processen ska leda till. Dimensionerna har presenterats var för sig i analysavsnittet för att beskriva variationerna mellan kommunernas integrationsplaner. Placeringarna på dimensionerna har därefter förankrats i teorin om mångkulturellt medborgarskap för att beskriva vad inställningarna är ett fall av och vad det får för implikationer. I detta diskussionsavsnitt kommer dimensionerna flätas samman för att tydligare beskriva vilka olika synsätt som aktualiseras i det empiriska materialet i stort.

Gällande huruvida den samhälleliga gemenskapen ses som civil eller etnisk visar det sig att en knapp majoriteten av integrationsplanerna intar en mer civil förståelse. Med tanke på att Sverige fram tills 2001 års medborgarskapslag utgick från härstammingsprincipen, vilken har en etnisk förankring, menar jag att synen på samhällsgemenskapen har förändrats under de drygt tjugo år som passerat¹. Däremot är det fortfarande flera planer som förstår den samhälleliga gemenskapen snarare som etnisk och därför finns det inte heller någon enhetlig syn. Kommunerna som intar denna etniska uppfattning i sina integrationsplaner tenderar även att ha en mer individualistisk utgångspunkt för integration. Samtidigt uppvisas motsvarande samband mellan civil förståelse och ett kollektivistiskt fokus. Kollektivet ses därmed som en civil sammanslutning oberoende av ursprung och historiska tillhörighet. Att den etniska synen på samhällsgemenskap finnes i integrationsplaner som därtill har en individualistisk utgångspunkt bör inte heller verka märkligt. Individualismen värdesätter inte eventuell gemenskap och det finns därför inget att bjuda in invandrare till, i deras tycke.

¹ Jag vill dock påpeka att denna studie inte kan styrka eventuellt samband mellan utvecklingen till mer civil förståelse för samhällsgemenskap och införandet av medborgarskapslagen, men enligt teoriförankringen får principen för hur medborgarskap tilldelas följer för hur samhällsgemenskapen uppfattas.

Kommunerna med individualistiskt fokus och etnisk förståelse för gemenskap uppsätter generellt sett inte heller några utstakade krav på invandrare, vilket jag anser vara koherent. Den liberala synen på medborgarskap fastställer att individer inte har några större skyldigheter gentemot staten utan att det handlar om att ha tillgång till sina rättigheter, med ett, återigen, individfokus. De flesta av dessa integrationsplaner menar även att minoritetsyttringar bör främjas, med motiveringen att individen ska få utveckla och göra utlopp för sin kulturella tillhörighet. Denna hållning liknar den Kymlicka tar för grupp-specifika rättigheter i syfte att individen ska åtnjuta frihet.

Detta är annorlunda från uppfattningen om minoritetsyttringar som integrationsplanerna med civil förståelse för samhällsgemenskapen intar. I dem handlar främjandet av minoritetsyttringar snarare om att invandrarna ska känna sig säkra i gemenskapen. Som ovan beskrivet finns det utifrån min analys ett samband mellan att integrationsplanerna som åberopar en civil gemenskapsförståelse även intar ett kollektivistiskt fokus. Precis som de etniskt, individualistiska planerna vill i princip samtliga av dessa kommuner också främja minoritetsyttringar. Enligt mig är även denna position rimligt överensstämmande med resten synsättets innehåll. Tre av de fem kommuner som jag bedömer tillhör detta synsätt uppvisar tydliga tecken övervägande för utstakade krav på invandrare. Samtliga integrationsplaner präglade av kollektivism och civil gemenskapsuppfattning ställer alltså inte krav på invandrare, men att göra det är sammankopplat med den kollektivistiska utgångspunkten i medborgarskapsteorin. Något dessa integrationsplaner däremot ytterligare har gemensamt är att de präglas av en tydligare bild av vad integrationsprocessen ska leda till, än synsättet behandlat ovan.

Slutligen går det enligt min tolkning inte att urskilja några större samband i resultatet mellan vilken karaktär åtgärderna har och andra dimensioners resultat. Dominerande antal av integrationsplanerna, oavsett annat förhållningssätt, uppvisar övervägande åtgärder riktade mot invandrare men många av integrationsplanerna har samtidigt en förståelse för att de över tid bör övergå till generell karaktär, för att de inte ska vara utpekande.

8 Slutsats

Först bör det tilläggas att trots att analysverktyget till denna studie inte inkluderade det i svensk integrationspolitik stora mål på att bli arbetsför, vilket nämndes i bakgrundsavsnittet utifrån Stubbergaard och Borevi, har hållningen framkommit så pass tydligt vid analys av de behandlade integrationsplanerna att det bör nämnas. Med ”etablering” avses ofta att bli arbetsduglig och åtgärderna som presenteras har arbetsmarknadsperspektiv. Däremot är detta inte relaterat till uppsatsens syfte. Avsikten är i stället att studera vilka synsätt av mångkulturellt medborgarskap som blottläggs i de utvalda integrationsplanerna, för att återknyta till frågeställningen som presenterades i inledningen: *Vilka synsätt av mångkulturellt medborgarskap aktualiseras i de behandlade kommunernas integrationsplaner?*

Det begränsade empiriska material som jag utgått från indikerar att det i svenska kommuner inte finns en tydlig bild av vad mångkulturellt medborgarskap är. Enligt min tolkning går det dock att urskilja samband mellan dimensionerna som tyder på att det huvudsakligen finns två olika synsätt, även om det finns fall i studien som inte passar in i de två kategorierna. Likt Bergström och Svärd påpekar riskerar en alltid att analysverktyget inte är heltäckande och det bör en ha i beaktning vid slutsatsen (Bergström – Svärd 2018:166). Det ena framträdande synsättet består av civil förståelse för samhällelig gemenskap med kollektivistiskt fokus där minoritetsyttringar vill främjas. Däremot är materialet inte överens om huruvida samhället ska ha krav på invandrare eller inte. Det andra dominerande synsättet utifrån materialet och min tolkning ser samhällsgemenskapen som etnisk med ett individualistiskt fokus. Även här vill en främja minoritetsyttringar samtidigt som det inte finns några krav på invandrare.

Mot bakgrund av denna studies resultat och slutsats aktualiseras frågan, varför finns det inte en tydlig uppfattning om vad mångkulturellt medborgarskap är samt hur integrationsprocessen i Sverige ska se ut och vad den ska leda till? Detta vill jag föreslå som område för framtida forskning med förklarande aspiration. Det finns även anledning att utföra liknande studie som denna med ett större material och urval för att undersöka huruvida resultatet är generaliserbart i resten av samhället.

9 Referenser

- Avesta kommun, 2016. "Program för interkulturell integration 2016–2020".
- Barry, Brian, 2001. *Culture and Equality*. Cambridge: Polity Press.
- Beckman, Ludvig, 2007. *Grundbok i idéanalys*. 2 uppl. Stockholm: Santérus Förlag.
- Bergström, Göran – Per-Anders Svärd, 2018. "Idé- och ideologianalys" i Boréus, Kristina och Göran Bergström (red.), *Textens mening och makt*. Lund: Studentlitteratur, s. 133–178.
- Borevi, Karin, 2002. *Välfärdsstaten i det mångkulturella samhället*. Uppsala: Acta Universitatis Upsaliensis.
- Dahlstedt, Magnus, Mikael Rundqvist & Viktor Vesterberg, 2011. "Medborgarskap, etnicitet, migration". Linköping: Linköping University Electronic Press.
- Eriksson, Erik, 2019. "Perspektiv på integration och etablering – Kunskapsunderlag för ett strategiskt arbete med stöd till nyanlända". Norrköping: Centrum för kommunstrategiska studier.
- Kantar Sifo, 2019. "Integration Oktober 2019" https://entreprenorskapsforum.se/wp-content/uploads/2019/11/Sifo_undersokning_utanforskning.pdf
- Kristianstads kommun, 2015. "Plan för Integration och värdigt mottagande".
- Kymlicka, Will, 1998. *Mångkulturellt medborgarskap*. Nora: Nya Doxa.
- Laxå kommun, 2015. "Integrationsplan".
- Ljusnarsbergs kommun, 2016. "Strategi för integration i Ljusnarsbergs kommun".
- Ludvika kommun, 2018. "Integrationspolicy".
- Melleruds kommun, 2014. "Handlingsplan för att främja kommunens integrationsarbete".
- Norrköpings kommun, 2017. "Inriktningsdokument Integration".
- Parekh, Bhikhu, 1997. "Managing multicultural societies", *The Round Table*, vol. 86, nr. 344, s. 523–532.
- Philp, Mark, 2000. "Motivating Liberal Citizenship" i McKinnon, Catriona och Iain Hampsher-Monk (red.), *Demands of Citizenship*. London: Continuum, s. 165–189.

SFS 2010:197. *Lag om etableringsinsatser för vissa nyanlända invandrare*. Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet.

SFS 2013:156. *Lag om samhällsorientering för vissa nyanlända invandrare*. Stockholm: Arbetsmarknadsdepartementet.

Sävsjö kommun, 2016. ”Integrationspolitiskt program 2016–2022”.

Statistiska centralbyrån, 2019. ”Utrikes födda i Sverige”. <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/manniskorna-i-sverige/utrikes-fodda/> Hämtad: [2019-11-25]

Statistiska centralbyrån, 2016. ”Kommuner i siffror”. <https://www.scb.se/hitta-statistik/sverige-i-siffror/kommuner-i-siffror/>

Stubbergaard, Ylva, 2008. ”Strategier för inkludering” i Stubbergaard, Ylva och Patrik Hall (red.), *Demokrati och makt*. Lund: Statsvetenskaplig tidskrift, s. 463–485.

Squires, Judith, 2000. ”The State in (and of) Feminist Visions of Political Citizenship” i McKinnon, Catriona och Iain Hampsher-Monk (red.), *Demands of Citizenship*. London: Continuum, s. 35–50.

Sveriges Kommuner och Regioner, 2019. ”Ansvarsfördelning nyanlända”. <https://skr.se/integrationsocialomsorg/asylochflyktningmottagandeintegration/ansvarsfordelningregulverk/nyanlanda.7168.html> Hämtad: [2019-11-09]

Teorell, Jan – Torsten Svensson, 2007. *Att fråga och att svara*. Stockholm: Liber.

Värnamo kommun, 2017. ”Policy för integrationspolitik”.

Växjö kommunkoncern, 2018. ”Integrationsplan för Växjö kommunkoncern”.

Westin, Charles et al, 2002. *Mångfald, integration, rasism och andra ord*. 2 uppl. Stockholm: Socialstyrelsen.